

ქართულის, როგორც უცხო ენის, სწავლების მომდევნო ასპექტისათვის დაწყებითი საფეხურის მოსწავლეებთან

ნანა შავთვალაძე

საქართველოს უნივერსიტეტი

nana_shavtvaladze@yahoo.com

DOI: <https://doi.org/10.52340/lac.2022.959>

ანბანის შესწავლის შემდეგ მნიშვნელოვანია მარტივი და ძნელად წარმოსათქმელი სიტყვებზე ვარჯიში; შემდეგ ნაწილობრივ მათ გამოყენებაზე ზრუნვა; პრაქტიკული გამოცდილება გვაძლევს უფლებას, შემოგთავაზოთ მეთოდური ჩარჩო, სტრატეგიები და ის თანმიმდევრული გეგმა, რომელსაც წარმატებით ვიყენებთ. მთავარი, საჭირო და კომუნიკაციისთვის მნიშვნელოვანი ფრაზების დაწყების სწავლაც უპირატესად მიგვაჩნია. გრამატიკული ფორმატიდან უმცირესსა და უმნიშვნელოვანეს ვირჩევთ, რომ კომუნიკაცია შედგეს. აქ იფარება პირის ნაცვალსახელები - „მე/შენ/ის“, მხოლობითი რიცხვი; ჩვენებითი ნაცვალსახელები - „ეს/ის“; მიგებითი ნაწილაკები - „დიახ/კი/ჰო!“, „არა“. „ყოფნა“ ზმნის მხოლოდ - „ვარ/ხარ/არის!“, მხოლობითი რიცხვი; უარყოფითი ფორმა - „არ არის/არაა!“ კითხვითი სიტყვა - „ვინ?“; ფრაზები - „გამარჯობა!“, „ნახვამდის“, „ერთი წუთით“ „დიდი მადლობა“. ამ დაწყებითი ციკლის მესამე ნაწილს შემდეგ გაგაცნობთ.

ქართული ენის სწავლებისას მნიშვნელოვანია, დასაწყისშივე გამოვუმუშაოთ შემსწავლელებს ენის მიმართ ლოგიკური მიდგომა. ფაქტობრივად, მიდგომას არ ვცვლით და ვაგრძელებთ წინა სტატიაში გამოთქმულ ხედვას. რა თქმა უნდა, ვიყენებთ ოთხივე უნარს. ანბანისა და პირველი საკომუნიკაციო ფრაზების სწავლების შემდგომ ვიწყებთ მარტივი ფორმულებით სიტყვათაშორისი სხვაობის განსაზღვრას. ამას ვასრულებთ ფრთხილად, ეტაპობრივად და მიზნობრივად. ხშირად ბავშვებთან ძალიან შედეგიანია „ქალაქის ბურთის“ სტრატეგია, რომელიც აძლევს პატარას საშუალებას იყოს აქტიური და უმაღლესი ჩაერთოს სასწავლო პროცესში. ჩვენ გირჩევთ ამ სტრატეგიის გამოყენებას. როგორც ვიცით, სწორად გამოთქმა უპირატესია. ახალშემსწავლელის ნათქვამი უნდა იყოს გასაგები მსმენელისთვის და ამის შესახებ ადრეც ვისაუბრეთ. ენის სწავლებისას ხალისიანი გარემოს შექმნა უმნიშვნელოვანესია, განსაკუთრებით პატარებთან. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, დიდ ყურადღებას ვაქცევთ სწავლების დაწყებით საფეხურზე ანბანის შესწავლისთანავე მარტივი, მსგავსი სიტყვების წარმოთქმასა და ზოგიერთის მნიშვნელობის შესწავლასაც.

ფონეტიკური პრობლემები ასე თუ ისე დაძლეულია ანბანის ეტაპობრივად გაცნობისას - ხმოვნების, ხაზხემოთა და ხაზქვემოთა დაწერილობის თანხმობების წარდგენით. მათი დამუშავება რედუპლიკაციის საშუალებითაა შესაძლებელი. შემდეგ ფორმებზე, რომლებსაც ძალიან აქტიურად ვიყენებთ, შემდეგ სამი სტრატეგიით ვააქტიურებთ თითოეულს. ანუ, ამ სახით სტრატეგიის პირველი ფაზაა: „ღა“, „ღე“, „ღი“, „ღო“, „ღუ“. რედუპლიკაციას დიდ მნიშვნელობას ვანიჭებთ, რადგან ის ეხმარება შემსწავლელს ფონეტიკური ჟღერადობის აღქმაში და ხელს უწყობს ნასწავლი ხმოვნების გამეორება-გააქტიურებას. სტრატეგიის მეორე ფაზა: „ღაღა“, „ღეღე“, „ღიღი“, „ღოღო“, „ღუღუ“.

იმისათვის, რომ რეალური უკუგება ჰქონდეთ პატარებს, ეს მარცვლები ცოცხლდება პატარა, მცირემარცვლიან სიტყვებში. აღქმისთვის დასახელებული სიტყვები ფიზიკურად, თვალსაჩინოდაა ნაჩვენები ან ცოცხლდება ფოტოებით, ან PP პრეზენტაციით. სტრატეგიის მესამე ფაზა: „ღამე“, „ღია“, „ღილი“, „ღობე“, „ღონე“, „ღომი“, „ღორი“ „ღღე“, „მაღლი“.

შემსწავლელის ვიზუალური სენსორის გამოყენება ხელს უწყობს ახალი მასალის აღქმას, რადგან ამას ემატება სმენით სენსორის საშუალებით გააქტიურებული. ლოგიკურია, რომ ერთი და იმავე ბგერად აღქმული აქვთ მსგავსი გამოთქმის რბილ და მაგარ თანხმობები. ესენია: თ-ტ; ქ-კ; ფ-პ; ც-წ; ჩ-ჭ. როგორც ვიცით, ეს მათთვის მსგავსი ბგერები იმავე სამი სტრატეგიით მუშავდება. მაგ.:ქ-კ; ფ-პ; ც-წ; ჩ-ჭ.

ანბანის მთლიანი სისტემის დამუშავების შემდეგ იწყება მსგავსი სიტყვების ერთად წარმოთქმა, ამოკითხვა, შედარება-შეპირისპირება, გარჩევა ხაზგასმა და თითოეული სიტყვის აღქმა. ასეთი მსგავსი სიტყვები სპეციალურად შერჩეულია და დალაგებულია შემდეგი მეთოდოლოგიური მიდგომით:

1. ორმარცვლიანი სიტყვები; განსხვავებულია პირველი თანხმობანი. მაგ.: თბილი-რბილი; ჭირი-ვირი; ჭორი-ქორი; ძნელი - ბნელი; ძველი - სველი; ქართული - სართული...
2. ორმარცვლიანი სიტყვები; განსხვავებულია მეორე მარცვალი (თანხმობანი). მაგ.: გემი-გედი; წვენი-წვერი; ლეღვი-ლეკვი; წვენი - წვერი; ვირი-ვისი...
3. ორმარცვლიანი სიტყვები; განსხვავებულია პირველი ხმოვანი. მაგ.: კუჭი - კიჭი; ხაჭო - ხოჭო; ხელი - ხილი; ყოჩაღი - ყაჩაღი; თხელი - თხილი...
4. ორმარცვლიანი სიტყვები; ბოლო ხმოვანია განსხვავებული. მაგ.: ყველი-ყველა...
5. ორმარცვლიანი სიტყვები; ერთი თანხმობით მეტია დასაწყისშივე; ეს განსხვავებაა. მაგ.: ტკბილი - კბილი; ყველი - ველი...
6. ოთხმარცვლიანი; ჩამატებულია ერთი თანხმობანი ბოლოდან მეორე მარცვალში. მაგ.: მოხარული - მოხარშული.

ამ პრაქტიკული მიდგომითა და სწავლების რამდენიმე სტრატეგიით ჩვენი მოსწავლეები, განსაკუთრებით პატარები, ახერხებენ ფონეტიკურად გამართულად წარმოთქვან ქართული ხმოვნები; აგრეთვე, ისინი თამაშით, ვიზუალური და

მხედველობითი სენსორების გამოყენებით აღიქვამენ სიტყვებში თანხმოვნებს შორის განსხვავებას.

პირველივე შეხვედრისას, რა თქმა უნდა, ანბანთან ერთად სწავლობენ, თუ როგორ უნდა მიესალმონ შემხვედრს. უჭირთ ერთიანად წარმოთქმა: „გამარჯობა!“; მათ უწევთ რამდენიმე ასპექტის ერთიანად და საკმაოდ სწრაფად გამოვლინება. ესენია: ბგერათა გაერთიანება, ხმოვანობის განსაზღვრა, მარცვლების აღქმა, მახვილის სწორად დასმა. ტაშის საშუალებით იყოფა მარცვლები და წარმოითქმის: „გა-მარ-ჯობა!“. „მარ“ მარცვალს წარმოითქმისას განსაკუთრებით მკვეთრად და გარკვევით ვასრულებთ. გრძელი და დიდი სიტყვა ძნელი და რთულად გადმოსაცემია დამწყებთათვის. ამიტომ მეტ დროსა ვუთმობთ და ყველა რამდენჯერმე იღებს მონაწილეობას. შემდეგი დამშვიდობების ფორმაა: „ნახვამდის!“ – „ნა-ხვამ-დის!“ ტაშით აქტიურდება და, განსაკუთრებულად, მახვილიანი პირველი მარცვალი.

ბავშვები სწავლობენ საკუთარი თავის გაცნობას, წარდგენას. მაგ.: „მე ნანა ვარ!“

ჩვენებას იწყებს მასწავლებელი, ის ამღვეს მაგალითს და ხმამაღლა იმეორებს თავის სახელს, ორჯერ. მარჯვენა ხელის მტევანს იღებს მკერდზე და ამბობს: „მე ნანა ვარ!“ ამის შემდეგ იწყება მოსწავლეთა ჩართვა საათის ისრის მიმართულებით. ისინი იმეორებენ ამ ფრაზას და ხვდებიან, რომ „ნანა“ არ უნდა გაიმეორონ და უნდა ჩასვან თავიანთი სახელი. ამ თამაშში მონაწილეობას იღებს ყველა ბავშვი.

ჯგუფში როდესაც ყინული გამდნარია და ბავშვები წახალისებული არიან იმავე აქტივობას ვამატებთ ჩვენებით ნაცვალსახელს. მაგ.: მასწავლებელი საჩვენებელი თითით მიანიშნებს ერთ მოსწავლეზე „ეს?“; ბავშვი უპასუხებს: „მე დორა ვარ!“. ჩვენ ვცდილობთ აქტივობაში თავდაპირველად იმ ბავშვების ჩართვას, რომელთა სახელიც ხმოვანფუძიანია. მაგ.: „მე ევა ვარ“, „მე სევერინი ვარ“... შემდეგ გადავდივართ თანხმოვანფუძიან სახელებზე. მაგ.: მასწავლებელი მიმართავს: „ეს?“ ბავშვი უპასუხებს: „მე მარკ ვარ!“; აქ უკვე შემოდის სახელობითი ბრუნვის ნიშანი; „ი“ იწერება დაფაზე, მასწავლებელი დგება ბავშვის გვერდით და ამბობს: „მე მარკი ვარ!“ უკვე ჯგუფის ყველა წევრს შეუძლია წარადგინოს თავი და თქვას ვინ არის. აქვე მასწავლებელი უკვე ააქტიურებს ჩვენებით ნაცვალსახელს: „ეს/ის“.

თავდაპირველად ქმედება იწყება ჯერ „ეს“ ნაცვალსახელის მაგალითით, რომელიც მეორე პირთან სიახლოვეს ადასტურებს; ბავშვებისთვის ასე ადვილია მიმართულებისა და ლოკაციის აღქმა. როდესაც ყველა ახლომდგომის პასუხი ამოიწურება და „ეს“ ნაცვალსახელი სრულად გააქტიურდება, შემდეგ გადავდივართ „ის“ ნაცვალსახელზე, რომელიც მესამე პირთან სიახლოვეს ადასტურებს და ნათელს ხდის შორს მყოფ მინიშნებას. „ეს?“ ახლოს მდგომ მოსწავლეზეა აქცენტი; ბავშვი უპასუხებს „მე დანი ვარ!“; „ის?“ – „მე ელენე ვარ!“; „ეს/ის“ ნაცვალსახელს საკლასო სივრცეში ვიყენებთ და სპირალურად ვააქტიურებთ.

შემდეგ ემატება კითხვითი სიტყვა „ვინ?“ – „ეს ვინ არის?“; „მე ნინო ვარ!“ „მე ნუცა ვარ!“; ისევ წრეზე ბრუნავს ფრაზები და მესამე წრეზე უკვე ბავშვებმაც იციან ერთმანეთის სახელი და ფრაზა დამახსოვრებული და შესწავლილიც აქვთ.

სტრატეგიას, ფაქტობრივად, არ ვცვლით, მაგრამ წინ მივიწევთ და ვაფართოებთ ლექსიკას, ვაღრმავებთ ცოდნას საფეხურ-საფეხურ. დასამუშავებელი მომდევნო

კითხვა: „ის ვინ არის?“; „ის არის ნინო!“; „ის არის მარკი!“; „ის არის ნანა!“; „ის არის დანი!“; „ის არის გიორგი!“; „ის არის დორა!“

დაფაზე დაწერილია შემდეგი წინადადებები: „ის არის ნინო!“ = „ის ნინოა!“ აქ ნაჩვენები და წითლადაა აღნიშნული „არის“ და დაბოლოება „---+ა“. პირველ რიგში, როდესაც „არის“ უკვე მოთელილი და გააქტიურებულია, შემდეგ უკვე მოკლე ვარიანტს ვაცნობთ, რომელიც სიხშირის მიხედვით უპირატესია. სახელს + ა = „მარკი+ა“ – „ეს ვინ არის?“ – „ეს არის მარკი!“ = „ეს მარკია!“

მასწავლებელი იწყებს სტრატეგიას და ამბობს: ორივე ვარიანტს „ეს არის ნინო“ - „ეს ნინოა!“; საათის ისრის მიმართულებით წრეზე სთხოვს შემდეგ ბავშვს გაიმეოროს წინადადება, მაგრამ მხოლოდ მოკლე ვერსიით: მასწ.: „ის არის მარკი!“; მოსწ.: „ის მარკია!“; ყველა წრეზე ასე ბოლომდე ასრულებს მსვლელობას და უპასუხებს მოკლე ფორმით: „ის ნანაა!“; „ის დანია!“; „ის გიორგია!“; „ის დორაა!“; „ის ჯასტინია!“; „ის დენისია!“; „ის ქელია!“...

ამ ეტაპისთვის მოსწავლეს შეუძლია თქვას თავისი სახელი; აგრეთვე:

- პირის ნაცვალსახელები: მე/ის
- ჩვენებითი ნაცვალსახელები: ეს/ის
- კითხვითი სიტყვა: ვინ?
- „ყოფნა“ ზმნა: პირველი და მესამე პირები: ვარ/არის/...+ა (არის ნანა/ნანაა)
- ყოველდღიური ფრაზები: გამარჯობა; ნახვამდის.

ჯგუფში ცოცხლად შეტანილი თემა და საკითხი მოსწავლეებისთვის შთაბეჭდავია. სწრაფად ერთვებიან თამაშში და ადვილად იღებენ საკითხის ცვლილების ტემპს. კვლავ ხალისით ეწყობა წრე, მეორდება ერთ წრეზე, ისმევა კითხვა: „ეს ვინ არის?“ პასუხის არჩევანი ბავშვებზე, მათ შეუძლიათ გასცენ სრული პასუხი: „ეს არის ლევანი!“ ან მოკლე პასუხი: „ეს ლევანია!“

გადავდივართ კითხვით სახეზე: „ეს ნანაა?“ „დიახ!“; „დიახ, ეს არის ნანა“; „დიახ, ეს ნანაა“. შემდეგ გადავდივართ სხვა მოსწავლეზე: „ეს ნუცაა?“ „დიახ, ეს ნუცაა!“ ბავშვებისთვის მაგალითით აშკარაა, რომ მასწავლებელს უპასუხებენ: „დიახ!“ ასეთი აქტივობისას ვიზუალურ სენსორს დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. უფროს ადამიანთან უნდა იყოს გამოყენებული „დიახ“, თავაზიანი ფორმა რომ არის „დიახ“, ისინი ამას კონტექსტიდან ხვდებიან. მოგვიანებით მასწავლებელი ორ ბავშვს ერთმანეთის პირისპირ აყენებს, მიანიშნებს თითოთ ერთ-ერთ გოგონაზე და სვამს კითხვას: „ეს ნინოა?“ „კი, ეს ნინოა!“ ამჯერად პასუხსაც თავად სცემს. იმავე გოგონებთან ააქტიურებს იმავე შეკითხვას და ამჯერად მეორე გოგო სცემს პასუხს: „კი, ეს ნინოა!“ დადებითი პასუხის ორი მიგებითი ნაწილაკი ახსნილია, მაგრამ ბოლოს მაინც შემოგვაქვს „ჰო“. იმავე აქტივობით „კი“ ჩანაცვლდება „ჰო“ ნაწილაკით და ბავშვებისთვის გასაგებია, რომ ერთმანეთთან შესაძლებელია „კი“/„ჰო“ ნაწილაკთა გამოყენება.

„ის ლევანია?“ ოღონდ ამ კითხვით, საჩვენებელი თითით მივმართავთ გოგონაზე. უნდა იყოს პასუხი უარყოფითი. ორწამიან დუმილს მასწავლებელი არღვევს და ამბობს: „ის არ არის ლევანი, ის ელენეა!“ შემდეგ სპირალურად აქტიურდება ასეთი კითხვები სხვა მოსწავლეებზე. მოგვიანებით კი შემოდის ახალი

ფორმა: „ის ლევანია?“ (მიმართვა იქნება იმავე გოგოზე) მასწავლებლის პასუხი: „ის არაა ლევანი, ის ელენია!“

მომდევნო აქტივობას ვიწყებთ გამეორებით; იციან პირველი და მესამე პირის ნაცვალსახელები; ჩვენებითი ნაცვალსახელები; ერთი კითხვითი სიტყვა: „ის ვინ არის? – ის მარკია!“ „ეს ვინ არის? – ეს ჯასტინია!“ „მე ვინ ვარ? – ნანა ხარ!“ მოსწავლის ბოლო პასუხი იქნება „ნანა ხარ!“ ამ აქტივობას იწყებს და იმეორებს მასწავლებელი „მე ვინ ვარ?“ პასუხს კი თავად სცემს მოსწავლის ნაცვლად: „შენ ნანა ხარ!“ ასე შემოდის მეორე პირის ნაცვალსახელი; ხდება პირთა გამეორება ხმამაღლა, ჩვენებით: „მე, შენ ის!“ შემდეგ ყურადღება მახვილდება „ყოფნა“ ზმნის მეორე პირზე, მხოლოდითზე. მეორე პირი - „ხარ“. „შენ ხარ ნანა!“; „შენ ხარ ჯასტინი“; „შენ ხარ ნუცა“//„შენ ნანა ხარ!“; „შენ ჯასტინი ხარ!“ „ შენ ნუცა ხარ!“ აუცილებელია, პრაქტიკულად რამდენჯერმე

პირველ რიგში, ეს სპირალური მეთოდი გამოყენებულია ვერბალურად; შემდეგ წერიული თანმიმდევრობით იგივე გადმოიტანება დაფაზე წერილობით იმისთვის, რომ აღქმული იყოს მოსწავლეთა ვიზუალური სენსორის გამოყენებითაც. მოსწავლეებისთვის უკვე ცნობილია: „მე ვარ ნინო! შენ ხარ ქელი; ის არის დავითი!“

ამ ციკლის დასრულებისას მნიშვნელოვანია ფუნქციური სხვაობა აღიქვას მოსწავლემ უკვე ნაცნობი, ნასწავლი და გამოყენებული „ის“ ფორმატით. სახელი შეიძლება იყოს რამდენიმე ჯგუფში და, მაგალითად, საკლასო ოთახში კითხვაზე: „ვინ არის ჯონი?“ მასწავლებელი კვლავ აკონკრეტებს: „ის ჯონი!“

„ის ჯონი“ – „ის ჯონია!“ = „ის არის ჯონი!“

მახვილდება ყურადღება საპირისპირო მიდგომაზე: „ეს ჯონი - ის ჯონი!“ ხაზი ესმევა ლოკალურ მიდგომას, სივრცის აღქმასა და პირთან სიახლოვის განსაზღვრას.

დასრულებისას ერთა ესხმება ორ ფრაზას: „ერთი წუთით!“ და „დიდი მადლობა“, რომელთა გააქტიურება და ჯგუფში სახალისოდ შეტანა ქმედების, მიმიკისა და ჟესტიკულაციის საშუალებით ხერხდება.

ანბანის შესწავლის შემდეგ მნიშვნელოვანია მარტივი და ძნელად წარმოსათქმელი სიტყვებზე ვარჯიში; შემდეგ ნაწილობრივ მათ გამოყენებაზე ზრუნვა; პრაქტიკული გამოცდილება გვაძლევს უფლებას, შემოგთავაზოთ მეთოდური ჩარჩო, სტრატეგიები და ის თანმიმდევრული გეგმა, რომელსაც წარმატებით ვიყენებთ. მთავარი, საჭირო და კომუნიკაციისთვის მნიშვნელოვანი ფრაზების დაწყების სწავლაც უპირატესად მიგვაჩნია. გრამატიკული ფორმატიდან უმცირესსა და უმნიშვნელოვანეს ვირჩევთ, რომ კომუნიკაცია შედგეს. აქ იფარება პირის ნაცვალსახელები - „მე/შენ/ის“, მხოლოდითი რიცხვი; ჩვენებითი ნაცვალსახელები - „ეს/ის“; მიგებითი ნაწილაკები - „დიახ/კი/ჰო!“, „არა“. „ყოფნა“ ზმნის მხოლოდ - „ვარ/ხარ/არის!“, მხოლოდითი რიცხვი; უარყოფითი ფორმა - „არ არის/არაა!“ კითხვითი სიტყვა - „ვინ?“; ფრაზები - „გამარჯობა!“/„ნახვამდის“/„ერთი წუთით“/„დიდი მადლობა“. ამ დაწყებითი ციკლის მესამე ნაწილს შემდეგ გაგაცნობთ.

ლიტერატურა:

- გაჩეჩილაძე ო. გ. (1992): ქართული ენა. თსუ გამომცემლობა. თბილისი.
- თალაკვაძე მ. დ. (1975): ქართული ენის გრამატიკის სწავლების მეთოდика. განათლება გამომცემლობა. თბილისი.
- თემფლი ჩ. პროგრამა. კითხვა და წერა კრიტიკული აზროვნებისთვის. (2001): სტრატეგიები სხვადასხვა საგანში. ღია საზოგადოების ინსტიტუტი. ნიუ იორკი.
- კვაჭაძე ლ. კ. (1981): ქართული ენა. განათლება გამომცემლობა. თბილისი.
- შავთვალაძე ნ.გ. (2018): ბილიკი. ქართული ენა ინგლისურენოვანთათვის. სახელმძღვანელო I. ფორმა გამომცემლობა. თბილისი.
- შავთვალაძე ნ.გ. (2021): ბილიკი. სამუშაო რვეული. დონე I. ფორმა გამომცემლობა. თბილისი.
- შანიძე ა.გ. (1953): ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები. I. მორფოლოგია. თსუ გამომცემლობა. თბილისი.
- Roskos K., Neuman S.R. (2014): Best Practices in Reading. A 21st Century Skill Update. *The Reading Teacher*, 67(7), 507-511. International Reading Association.
- USAID, G-PRIED. საქართველოს დაწყებითი განათლების პროექტი. (2015): კითხვისა და წერის სწავლება დაწყებით საფეხურზე (I-VI კლასები). თბილისი.

Nana Shavtvaladze

Georgian University

**Next aspect of teaching Georgian as a Foreign Language – for the students
of beginner level**

Abstract

Having learnt the alphabet it's way too important to practice simple, as well as complex words; Then taking care of their usage; Our practical experience gives us a possibility to offer a methodological framework, strategies and consistent plan, which we use with success. It's our preference to start teaching the phrases, which are main, necessary and important for the communication. We choose the least and the most important aspects from the grammatical format, so that the communication can be structured. Here is the short list of what is covered in the basics: Singular forms of personal pronouns – "I/you/he"; Demonstrative pronouns – "This/That"; Responsive particles – "Yes/No"; Singular forms of the verb "To be" – "I am/You are/ He is"; Singular form with negation – "is not"; interrogative word – "Who?"; Phrases – "Hello!/ Good Bye!/ Just a moment!/Thank you!"; The third part of this introductory cycle will be introduced to you later.